

72567

Dr. V. G. ISPIR
FACULTATEA DE TEOLOGIE DIN BUCUREȘTI

Din cartea 72.585

72567.327/1939

Loc.

BISERICA ÎN SERVICIUL SOCIAL
SAU
CE ESTE CREȘTINISMUL SOCIAL?

BUCUREȘTI

1938

Im.A.54.469

220368

Dr. V. G. ISPIR

PROFESOR LA FACULTATEA DE TEOLOGIE DIN BUCUREȘTI

BISERICA ÎN SERVICIUL SOCIAL
SAU
CE ESTE CREȘTINISMUL SOCIAL?

68327

BUCUREȘTI

1938

1956

CONTROL 1953

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota ..... 72567 .....
Inventar ..... 68337 .....

B.C.U. Bucuresti

C68337

BISERICA IN SERVICIUL SOCIAL SAU CE ESTE CREȘTINISMUL SOCIAL?

Când în Aprilie 1920 un grup de prieteni am înființat Cercul de Studii Social-Creștin, mărturisesc că nu ne-am prea gândit în deajuns asupra importanței chestiunilor, care erau să fie cercetate și nu ne-am gândit deloc la obligațiunile morale, care ne vor incumba, din momentul în care ne-am angajat la o luptă socială, de acea natură, pe care societatea noastră specific românească o cere.

În acel timp steagul roșu fâlfâia deasupra tuturor acoperișurilor, la toate răspântiile, la tramvaie ca și la căi ferate, în colțuri de stradă nu amenința decât bolșevismul cuceritor.

În acea vreme, în criza politicii sociale, în care ne aflam, pătura conducătoare a națiunii scăpase oarecum frâna conducerii sociale și toți ne întrebam *încotro mergem?*

Și când aceasta era situația, era desigur îndrăzneț oarecum, din partea unor necunoscuți, unor anonimi, ca într'un cerc restrâns să caute să găsească soluțiuni problemelor sociale și remedii asupra crizei, din acea vreme. Tineri fără experiență desigur, dar cu credință în sufletul nostru, și întăriți de pe front, noi am inițiat mai mult decât am știut când am formulat în cuvântul „*Solidaritate*” soluțiunea problemelor, care se puneau pentru țara noastră. Erau grave problemele sociale și economice, care căutau soluțiuni, soluțiuni, care însă nu erau găsite în conducerea socială și care soluțiuni, noi cei câțiva, care eram înșghebați în acest cerc de studii sociale creștine, am socotit că putem să le rezolvăm prin solidaritate națională.

Solidarismul era un cuvânt nou, necunoscut la noi în țară, desigur cunoscut în Apus, dar nu îndestul de cunoscut ca într'adevăr partidele politice, sau în orice caz înșghebările serioase cu resfrângere socială să și-l însușească.

Am pornit la luptă mai mult cu o intuiție, care astăzi după trecere de timp este o plăcere pentru inițiatori să vadă că solidaritatea socială este pe buzele tuturor și lumea este convinsă că într'adevăr numai prin solidaritate socială putem să progresăm pe deplin.

* * *

În lumea contemporană există două concepțiuni, care stau față în față: *concepția materialistă* și *concepția spiritualistă*.

Concepția materialismului economic, a democratismului social, fie că se bazează pe terorismul social așa cum bolșevismul lui Lenin, Troțki, Stalin îl afirmă, fie în forma comunismului anarhist de pe vremuri cu Bakunin, Kropotkin, Ferrer, fie manifestat în socialismul democrat, formulat de către Karl Marx, Enghels, Kautsky, fie că se bazează pe liberalismul radical, în specie al școalei dela Manchester, ori pe capitalismul industrial al vremurilor contemporane, materialismul economic presupune o concepție hotărâtoare pentru existența omenirii. Pornește dela convingerea că lumea aceasta este tot ce există, că la baza lumii acesteia este materia, că viața își are începutul ei în ceea ce vedem, simțim și auzim și se sfârșește cu ceea ce vedem, simțim și auzim; că dincolo de ceea ce este palpabil este semn de întrebare; că mai ales din punct de vedere social nu trebuie să existe altă preocupare decât a găsi soluțiuni, care să răspundă la ceea ce este văzut și palpabil. În sensul acesta, după această concepțiune hotărâtoare la grupările politice de foarte multe feluri, încăodată afirm, dela liberalismul radical până la anarhismul socialist, în această concepțiune ceea ce interesează este desigur viața văzută. După această concepțiune socială, evoluția societății omenesti este determinată în prim rând și aproape hotărâtor de factorul economic, factorul economic-material este acela care decide. De aici concluziunea: a găsi fericirea societății înconjurătoare este a ne preocupa de problemele economice și în măsura, în care știm să găsim solu-

țiuni la problemele economice, în măsura în care găsim legile economice ale societății, în acea măsură vom găsi fericirea.

În definitiv existența lumii întregi este în mersul acesta către fericire, fericirea pe care mereu o visăm! Dar sistemele politice-sociale, sistemele filosofice, care pornesc dela această concepție materialistă, dela convingerea că factorul economic este singurul factor hotărâtor în evoluția societății omenești exagerează. Și atunci economiștii sunt domnii cei mai căutați în lume, în societate, ei sunt prinși cu arcanul, fiindcă domnii economiști desigur sunt medicii generali, cari pot să dea remediile la diferitele boli sociale. Astfel s'a creiat o specialitate de economie politică, care a devenit atât de importantă și hotărâtoare, încât astăzi cine nu știe Economie politică este un om, care nu știi dacă are vre-o importanță în societate. Cât de greșită este această concepție, nu aș vrea să aduc afirmațiile lui Thomas Carlyle din Sartor Resartus, nici revolta lui John Ruskin în contra acelor care socotesc că numai factorul economic hotărăște evoluția societății și că iubirea, prietenia, sacrificiul de sine, adevărul n'au nici-o influență!

Oricum, după războiul mondial, după ce proba s'a făcut printr'o experiență groaznică, lumea începe să înțeleagă că dacă factorul economic este un factor hotărâtor în evoluția societății omenești, el nu este singurul și nici cel dintâi hotărâtor.

În fața acestei situațiuni și în fața concepțiunii materialismului economic stă concepțiunea spiritualistă, a spiritualismului creștin, care se bazează pe Evanghelia lui Christos, pe învățătura lui Iisus Christos, care în lumea noastră contemporană trebuie caracterizată într'un *idealism real*, în *tradiționalism*. Spun acest cuvânt tocmai ca o contra opunere revoluționarismului, care poate să fie în celelalte sisteme.

Dealtfel idealurile morale hotărâtoare în evoluția societății omenești au fost în continuă variație. Dacă nu am lua decât sec. XIX, ne amintim panorama diferitelor idealuri, pe care societatea europeană le-a avut, începând dela socialism și liberalism, trecând după aceea la internaționalism și imperialism și ulterior la sindicalism și bolșevism; o serie întreagă de idealuri, după care lumea a alergat și care au dat poate într'un anume moment o soluțiune nevoilor dela ordinea zilei, dar care astăzi în cea mai mare parte sunt perimate. Societatea totdeauna a fost sub influența anumitor idealuri,

dar aceste idealuri nu au fost decât de moment, ele nu au fost permanente, și deci nu au putut să dea soluțiuni, care să rămână permanente. Un singur ideal, care a rămas în mod permanent, este idealul creștin, idealul prediciei de pe munte. Este bine să amintim acest lucru, mai ales astăzi în criza morală a timpurilor noastre, în criza socială a vremurilor în care trăim, este bine ca să amintim că remediile, care se dau diferitelor chestiuni, diferitelor nevoi, nu pot fi găsite decât în Evanghelia lui Christos. Remediul sigur îl găsim precizat în doctrina creștină. De aceea a fost convingerea noastră de totdeauna că trebuie să trezim conștiința religioasă a țării, ca să reușim în opera socială.

I.

Creștinismul este o religie, dar religia nu este numai ceva teoretic, cum unora le-ar plăcea să creadă, ci și un fenomen social. Religia prin definiția ei este un fenomen social.

Căci ce este religia? Religia este raportul omului cu supra-naturalul. Vreau să dau o definiție cât mai largă, cât mai cuprinzătoare, care este o sinteză a evoluției istoriei religiunilor. *Religia este raportul omului cu supra-naturalul, noi zicem cu Dumnezeu, într'un mod umil, dar în acelaș timp într'un mod aprobat de societate.* În fenomenul acesta, pe care noi îl numim religios, sunt obligatorii trei elemente fundamentale; supra-naturalul, umilința spiritului omenesc și societatea care hotărăște. Nu poate fi vorba de religie fără acești trei factori hotărători, afirm aceasta pentru mulți, cari cred că religia este sinonimă de multe ori cu barba albă a sfântului părinte, care face o liturghie în mijlocul unui sat îndepărtat. Religia este un factor social în acel sens, în care societatea este elementul obligator al componenței ei, fiindcă nu poate fi vorba de religie fără societate. Și de ce aceasta? Fiindcă religia este totdeauna în manifestarea ei pentru progresul societății omenеști.

Ne lămurim complect dacă luăm fenomenul și-l studiem în societățile primitive, unde nu există complexitatea fenomenelor ca în societățile civilizate și unde avem posibilitatea prin contrast să înțelegem mai bine situațiunea, tocmai prin faptul că fenomenele sunt mai simple. În societatea popoa-

relor primitive, fie că sunt în Africa centrală, fie că sunt în Australia sau America, găsim două fenomene, cari pentru mulți ar părea minime și totuș nu sunt, este fenomenul religios și fenomenul magic. Magia și ea este o acțiune față de superior, dar pe când ea are legătura omului cu supranaturalul acest raport este bazat nu pe umilință, care este caracteristica religiunii, ci pe trufie, pe afirmația vrăjitorului, a acelu solomonar, care spune norilor să meargă și merg, fiindcă el crede că stăpânește totul în natură și el hotărăște supranaturalul. În religie, din contră, preotul, care este persoana sacră, care mijlocește între oameni și Dumnezeu, este o persoană umilă înaintea de toate și supusă, aceasta este caracteristic. Frazer, Tylor și toată școala sociologică franceză, în frunte cu Durkheim au arătat că societatea este elementul hotărâtor component în religie, că religia este un factor social în contradicție cu ceea ce este magia, fiindcă religia totdeauna este aprobată de societate, pe când magia este individuală, personală, pentru apărarea unor interese deosebite. Și chiar atunci, când avem societăți, adică înjghebări sociale, cum sunt societățile secrete, sunt tot interese personale în magie. Ceea ce nu este în religiune. Societatea, — noi spunem acum eclezia, biserica —, în constituțiunea ei, este elementul fundamental al religiunii și nu poate să fie manifestare religioasă, în afară de biserică, în afară de societate.

Această afirmație e foarte importantă în lupta confesională, care se duce în momentul de față în sânul creștinismului, între cele trei mari confesiuni: catolicismul, protestantismul și ortodoxismul, mai cu seamă în contra protestantismului, care într'un anumit moment căuta să afirme că religia este numai legătura personală a omului față de Dumnezeu și căutând să îndepărteze organizațiile eclesiastice din componența religiei. Să fim atenți. Este altceva meditația religioasă asupra lucrurilor nevăzute, care poate să fie filozofie și metafizică și altceva este afirmația religioasă în faptă. Deci religia în definiția ei este socială. Nu există religie fără acțiune socială. Și dacă acest lucru este adevărat pentru religie în general, adică studiind religiile tuturor popoarelor, cu atât mai mult este adevărat afirmând religia creștină. Biserica creștină influențează societatea și afirmă convingerea completă că conștiința religioasă a unei țări este aceea care determină de foarte multe ori evoluția organică a unei socie-

tăți. De aceea este de interes capital să afirmăm importanța factorilor religioși în evoluția socială.

Prinurmarea a doua concepțiune, care se opune concepției materialiste, este concepția spiritualistă. Noi suntem partizanii concepției spiritualiste, în acel sens că afirmăm că în evoluția societății omenești, dacă concedem că factorul economic este un factor important, el nu este singurul și că în orice caz, fenomenul religios este fenomen hotărâtor în evoluția societății. Vom face dovada ulterior.

* * *

Din acest punct de vedere și pe baza acestor concepțiuni, intervine un nou sistem în diferitele formulări, în diferitele sisteme, care se propun pentru rezolvarea problemelor sociale în istoria doctrinelor economice și sociale. Intre diferitele sisteme, care se propun pentru reorganizarea societății omenești, este desigur și sistemul creștinismului social, despre care vrem să ne ocupăm.

După această concepțiune se afirmă că reformele sociale trebuiesc făcute în spirit creștin pe de o parte, iar pe de altă parte că biserica creștină ca să fie vie trebuie să fie activă, adecă trebuie să fie amestecată în problemele sociale. Dacă îmi este permis să sintetizez doctrina creștinismului social o sintetizez în aceste cuvinte (că pe de o parte fenomenele sociale sau societatea omenească ca să meargă bine spre fericire trebuie să fie puse pe baze creștine, iar pe de altă parte biserica, care este instituția, trebuie să se ocupe de problemele vieții, trebuie să se ocupe și de problemele sociale. Aceasta presupune că există un raport de interdependență între forța morală spirituală și între factorii economici sociali. Această afirmație se poate dovedi în istorie, lăsând la o parte fenomenele sociale, cum ar fi de pildă cruciadele, sau războaiele religioase, invazia mohamedanismului, care sunt dovada concretă a afirmațiunilor religioase în istorie, dar în legătura de toate zilele se vede că religia este factor hotărâtor în viață.

Religia, creștinismul în deosebi, revenind la societatea noastră europeană, are rolul hotărâtor în concepția diferitelor probleme, nu numai de ordin teologic, sau de ordin moral, ci și de ordin politic, juridic și social. Cine nu știe și este lucru

comun astăzi a mai repeta că altele sunt legăturile din punct de vedere juridic în lume în urma ivirii creștinismului, decât acelea care au fost înaintea ivirii creștinismului? Cine nu știe de pildă că din punct de vedere social situația femeiei, — oricât feminismul integral este un comandament al vremurilor noastre, — este alta după ivirea creștinismului decât aceea care a fost în antichitate? Cine nu știe că alta este relația socială între clase, în lumea greco-romană, în acea epocă când fatalitatea, mira grecească, era ceea care hotăra, și când pătura suprapusă conducătoare a patricienilor era a tot puternică și alta aceea prezentă în epoca contemporană?

Raporturile dintre oameni astăzi sunt altele, este un lucru comun că alta este legătura între oameni astăzi, decât aceea care era înainte de ivirea creștinismului.

* Prin ivirea creștinismului problemele sociale au fost rezolvate într'un sens determinat, după spiritul, care îl aducea evanghelia, acea bună vestire a popoarelor. În acelaș timp biserica, instituție socială manifesta o viață religioasă conformă după nevoile societății înconjurătoare. Și dacă intrăm mai în detaliu în creștinismul nostru ortodox, cine nu știe legătura mare care a fost și este între biserică și neam, între țară și credință. Noi aceștia care ne ocupăm de religie, noi teologii amintim că credința și faptele sunt hotărâtoare, că mântuirea, în lumea aceasta și cea de apoi, nu se poate face fără fapte, desigur sub inițierea harului dumnezeesc. Și apoi în construcția organică socială a bisericii noi știm că biserica a fost una cu neamul și că țara această românească își datorește în cea mai mare măsură organizația ei națională și socială influenței creștine, pe care a dus-o unită cu biserica.

*Că în acest sens întreaga tradiție a noastră nu este construită decât pe biserica creștină-ortodoxă și creștinismul și-a avut rolul lui hotărâtor în ideologia românească, în formularea gândirii conducătoare a acestei societăți, dar și-a avut rolul lui hotărâtor mai ales în raporturile sociale.*Cine cu cunoaște filantropia bisericii ortodoxe și cine nu-și amintește de acele spitale, cari în preajma mănăstirilor au alinat atâtea suferințe umane și de acele ospicii pentru mângâerea sufletelor oropsite, care au fost făcute în trecutul îndepărtat la bisericii și cine nu știe că asistența socială de astăzi, de care vorbim atât de mult și care alcătuiește un departament de ocrotire socială, odinioară a fost în rolul bisericii — ea a dus această luptă în trecut?

Deci un raport constant de interdependență între factorii spirituali și factorii economici și sociali.

Înainte de a preciza în ce constă doctrina creștinismului social, care sunt principiile călăuzitoare, poate că este nevoie să urmărim istoric, foarte rezumativ, diferitele realizări creștine sociale. Această parte va lămuri mai pe deplin ce este creștinismul.

II.

Ca în toate lucrurile și în istoria creștinismului sunt trei etape: o etapă de demult, o etapă mijlocie și ultima etapă a vremurilor noastre. Vechiul creștinism social ar fi un socialism *utopic*, mulți poate vorbesc astăzi de comunismul social al evangheliei, de practica primilor creștini. Să ne amintim dacă nu de altceva de incidentul lui Anania și al Safirei din faptele Apostolilor cap. V, când acel om, care și-a vândut țarina, oprindu-și o parte din preț, nu a vrut să-l dea obștei și înaintea cuvintelor apostolului Petru a murit. Și după trei ore venind și soția sa și neștiind ce s'a întâmplat, fiind întrebată, dacă într'adevăr a dat tot prețul țarinei, ea a tăgăduit și moartea i-a urmat pe loc ca pedeapsă. Și s'a dus în lume frica în toți, care au auzit acestea.

Era un obicei în primul veac de a pune toate bunurile în obște. Și sporirea obștei s'a făcut prin instituirea diaconatului, pentru a se lăsa timp liber pentru rugăciune și slujirea cuvântului. După aceea mai depărtat, am avut societățile comuniste creștine, care s'au înființat în America, dela acea Efrata și societățile Șaikerilor, la comunitățile din Bethel, Aurora și Amana. Ori republica creștină din Paraguay, acea provincie cucerită la 1536 de Alvario Núñez, în care iezuiții au organizat sistemul *reducțiunilor* cu școli de muzică și dans pe placul indienilor și în care lucrul începea și sfârșia în sunetul clopotelor.

Dar, ce sunt comunitățile monahale mănăstirești? Nu sunt altceva decât instituțiuni de ordin comunist pentru gloria lui Dumnezeu, cu scop de a găsi o soluțiune de un ordin oarecare, pentru a rezolva problemele sociale și de a găsi o soluție în sistemul de conducere socială, în care fericirea vieții să fie realizată. Este desigur o interpretare a creștinis-

mului social, o interpretare a fenomenului religios din punct de vedere social, și nu de aceasta ne vom ocupa noi.

Am avut, într'un anumit moment o altă înțelegere, concepția *eclectică* a creștinismului, creștinismul social eclectic, acea concepție, care caută să se acomodeze tuturor împrejurărilor, căutând să adune toate principiile sociale în acel sens că toate și totul vine dela Dumnezeu. Este sistemul după care totul este bun ori că în definitiv împărăția lui Dumnezeu nu este de lumea aceasta. În acest sens se face o separație între viața religioasă, care este deosibită și viața socială, care este altceva, se face acea separație, îndrăznesc să afirm în sensul dualismului din antichitate. În antichitate, între diferitele sisteme de conducere era și sistemul dualismului persoanei: În suflet este zeul binelui și în trup este zeul răului.

În epoca contemporană chiar din sec. XIX încep să se zărească luminișuri noi de afirmație creștină și se face o înțelegere mai definită a creștinismului, din acest punct de vedere social. Să amintim pe Johann Heinrich Wichern, care prin anul 1849 a scris o carte, *Die innere Mission der deutschen evangelischen Kirche*, după a mea părere întrânsa nu sunt lucruri epocale, dar este epocală prin faptul că dela el începe misiunea internă a bisericii creștine evanghelice.

Pastorul acesta înființează chiar o casă de patronagiu — *das rauhe Haus*, — în care se preocupă de cei umili, de cei sărmani, de acei părăsiți. Mai ales Germania începe să fie interesată în această direcțiune de preocupări sociale sub egida bisericii. Dr. Frederich Lueke din Göttingen, Theodor Schäffer, Ritschl, Ketteler pot fi considerați ca pioneri ai operei misionare. În curând această mișcare se întinde în Franța. Franciscanii, Redemptoriștii și Iezuiții începuseră de mult o campanie de realizări morale în provinciile părăsite.

Misiunea internă capătă importanță mare prin Papa Leon XII, apoi prin Lacordaire, Leon Harmel, Comte de Mum, Lémuré, Marc Sagnier și prin pastorul Th. Fallot, prin Ch. Gide, Ellie Gounelle etc.

În Anglia, în preajma anilor 1848—56 este un curent întreg de afirmație socială a creștinismului și oameni de mare valoare, cum sunt de pildă Charles Kingsley, F. D. Maurice, I. Ludlow, T. Hughes, E. V. Neale și-au pus tot entuziasmul lor în această direcțiune, înființând asociațiuni muncitorești, — sindicate muncitorești-creștine — căutând să găsească

oarecum soluția fericirii sociale. Mișcarea a continuat după aceea până în timpul nostru și cine nu cunoaște importanța cea mare pe care a avut-o de ex. Henry Scott Holland (1848—1918) ori James Keir Hardie (1856—1915)? Amintesc în deosebi de Scott Holland, fostul meu profesor la Universitatea din Oxford.

Toți aceștia porneau dela concepția că societatea nu-și va putea găsi satisfacția în diferitele preocupări de ordin economic, ci își va găsi fericirea ei numai în măsura în care problemele economice și preocupările sociale vor fi studiate în spirit creștin.

Acest spirit s'a întins în toată Europa, a mers în Danemarca, unde Wilhelm Beck a jucat un rol important și unde am avut pe *Grundtvig*, inițiatorul școalelor superioare fără-nești, în Norvegia, unde P. Harem a înființat asociațiuni misionare și în Suedia, unde Dr. Manfred Björkquist a înființat acele școli populare de cultură medie, pentru pătura rurală.

Un model de astfel de școală este la Sigtuna. Am avut prilejul să văd această școală, fără nici o pretenție, fără nici un titlu, unde intră fiecare, fie că este tânăr, fie că este matur și unde se dau spre cunoștință anumite elemente fundamentale de geografie și istorie și literară, o limbă modernă, constituția țării și religia. Ceeace este interesant în această școală este camaraderia și colegialitatea. Este o plăcere să vezi cum sute de elevi, de ai acestei școli, se adună în anumite reuniuni, ca să se pună la curent cu diferitele probleme sociale dela ordinea zilei.

Există un curent, care începe, de afirmare a credinței creștine, care trebuie realizată în societate. E o revoluție. Dealtfel toate revoluțiunile, revoluția engleză și cea franceză și cea americană, au schimbat multe din mentalitatea lumii. Această mentalitate schimbându-se, desigur că alte concepțiuni s'au suprapus concepțiilor vechi. Amintim de importanța ce au avut-o personalități distinse ca Wilberforce, Shaftesbury, Wesley, de rolul pe care l-a avut în liberarea sclavilor în deosebi Wilberforce. Era un obicei să se adune sclavii din Africa și să fie vânduți. Iobăgia a fost din din vreme îndepărtată foarte întinsă în lume. Datorită campaniei, pe care acel mare om a dus-o în parlamentul englez, deși nu era un profesionist creștin, în sensul cum noi am înțelege, datorită luptei lui sclavia a fost abolită. Mișcarea

dela Oxford apoi a contribuit mult în formarea idealismului societății engleze.

Un câmp de misiune deosebit se deschide pentru biserică, un câmp de misiune, care cheamă biserica la o activitate socială, câmp de misiune, care atrage atenția bisericii că ea nu trebuie să fie numai ritualistă, adică în acel sens de a se mulțumi numai cu slujba liturgică dusă în altare, ci că biserica trebuie să fie activă, că în activitatea ei de fapt de toate zilele este un cult tot atât de important ca și cultul care se duce între ziduri. În felul acesta se precizează în ce constă creștinismul social. Rahlenbeck a precizat care ar trebui să fie preocuparea bisericii din acest punct de vedere și el a luat viața omenească dela copilărie până la bătrânețe, socotind dreptul bisericii de a se ocupa de îngrijirea copiilor, de îngrijirea tinerilor, de răspândirea culturii între membrii împrăștiați în societate, în sfârșit de îmbunătățirea locuințelor, de îmbunătățirea literaturii, de a înființa diferite asociații provinciale, deci, o întreagă activitate extrabisericească — acest cuvânt este rău întrebuințat — din contră este vorba de o activitate în sânul bisericii.

Diferitele congrese misionare au precizat tot mai mult obiectul misiunii interne a bisericii, în acel sens că biserica are drept ca prin toate resursele ei, prin toți agenții ei să înrăurească întreaga viață, să fie activă în toate manifestările vieții sociale, să inspire toate organizațiile sociale cu puterea iubirii, care este legea fundamentală a creștinismului, să ajute pe cei săraci, pe cei în suferință, pe cei abandonați, pe invalizi, pe văduve și pe orfani, cu un cuvânt ori unde este suferință biserica trebuie să intervie. Este răsunsetul predicii de pe munte, a fericirilor, pe care Mântuitorul Iisus Christos o expunea auditorilor săi.

Este sistemul pastorului Elberfeld pentru ajutorul săracilor ori al pastorului Bodelschwing cu coloniile sale.

III.

După acest scurt rezumat să ne lămurim mai în clar în ce consistă creștinismul social, sau care este inspirația lui fundamentală, cu un cuvânt ce contrapune biserica contemporană neopăgânismului contemporan de toate nuanțele?

Sunt în luptă două concepțiuni: concepțiunea păgână și concepțiunea creștină.

Concepțiunea păgână, care se mulțumește la suprafață cu fatalitatea, ce conduce toate și după care lumea exterioră îi interesează mai mult; și concepțiunea creștină, care caută să afirme interiorul omului, că dincolo de ceea ce este văzut și palpabil este o forță spirituală, care hotărăște în mare măsură rostul lucrurilor.

D-l Éllie Gounelle, care este astăzi teoreticianul recunoscut asupra creștinismului social, directorul revistei „Creștinismul Social“, într'o conferință ¹⁾ arată într'un mod documentat că fericirea sau mântuirea personală este în funcțiune de mântuirea socială, că astăzi, în societatea modernă nu putem vorbi numai în sensul cum unii teoreticieni au căutat să afirme, sau cum unii filosofi ai religiei au interpretat, ci trebuie să considerăm toate manifestările. Astfel ceea ce interesează în religie este desigur mântuirea, mântuirea este scopul tuturor religiunilor, toți fundatorii de religii au fost preocupați de această problemă a mântuirii și prin aceasta și de a fericirii, dar pentru noi cei de astăzi în societatea contemporană este limpede că această mântuire nu poate fi găsită în întregime pe terenul individual, personal, ci este condiționată de funcțiunea socială, de societate.

După Éllie Gounelle se pun în legătură următoarele întrebări:

Trebuie a vorbi în doctrina creștinismului social de o mântuire personală, ori de o mântuire socială? Trebuie a ne preocupa de existența lui Dumnezeu, de existența lui Iisus Christos, sau a ne preocupa de ceea ce este fratele meu, sau ceea ce sunt eu? Așa dar este nevoie să facem o ierarhie între diferitele întrebări, sau mai clar este nevoie de a verifica creștinismul într'o serie întregă de valori, ce au a fi cercetate.

Un alt cercetător al societății contemporane ne spune că datoria bisericii în epoca actuală este de a creștina societatea. Deci, una din problemele fundamentale ale creștinismului social este societatea înconjurătoare. Cum se va face aceasta? Pentru aceasta trebuie să lămurim care sunt ele-

---

1) Éllie Gounelle: L'Inspiration fondamentale du Christianisme Social — Saint-Etienne (Loire), 1923.

*mentele fundamentale ale creștinismului social*¹⁾. Nu poate fi vorba de creștinism social fără afirmarea înainte de toate *a spiritualismului legii morale*, că adică la afirmația onorațiilor domni, care susțin că evoluția societății înconjurătoare, a societății umane se face numai prin factori economici și factori materiali, noi contrapunem forța spirituală aceea care hotărăște în ultimă instanță. Aceasta duce la afirmarea esențială a concepției creștine. În creștinism avem o *credință*, pe care nu trebuie să o uităm niciodată, că suntem creați de Dumnezeu atotputernicul, prin aceasta suntem frați între noi. Astfel avem obligațiuni față de Dumnezeu, care este tatăl nostru al tuturor, avem obligațiuni către frații înconjurători, căci suntem fii ai aceluiaș părinte și avem obligațiuni apoi față de noi înșiși de ordin material și moral. Toate aceste trebuesc armonizate cu societatea înconjurătoare.

În sensul acesta, filiațiunea umană este în directă legătură cu paternitatea divină. Este un lucru absolut evident, care nu mai are nevoie de a fi dovedit din punct de vedere științific, că individul nu este în afară de societate, dar nici societatea în afară de individ. Unii sociologi afirmă că noi oamenii suntem produși ai mediului social. Este o aberațiune, întrucât nu se poate nega valoarea personală.

În această direcție creștinismul atrage totdeauna atenția asupra valorii persoanei umane, dar în acelaș timp arată că personalitatea umană se afirmă în măsura în care este în legătură directă și armonică cu societatea înconjurătoare. Este și aici un lucru comun, pentru noi cei de astăzi, în urma studiului de sociologie și antropologie, de a ne întreba ce a existat întâi, individul sau societatea? Nu se poate zice societatea întâi sau individul întâi, ambii fiind elemente componente ale unei existențe unice. Ceeace interesează este că personalismul individual să fie armonic cu societatea înconjurătoare. Nu este deci fără interes ca să fim atenți asupra alcătuirii societății înconjurătoare.

Desigur afirm că personalitatea este puterea creatoare a culturii umane, dar această personalitate este la rândul ei în dependență de condițiunile sociale, în care se desvoltă și trăiește. În acest sens reiese importanța capitală a studiului

1) *Cp Docteur Pierre Antonin: Le devoir Social de l'Eglise*, Marseille, 1934; ori Colecția: *The Industrial Christian Fellowship Review* pe anul 1938.

problemelor sociale și importanța capitală a concepțiunii ce ne-o formăm despre societate. Concepția teologică asupra lumii are un sens mult mai adânc decât o cred unii. Nu trebuie să ne mulțumim numai la suprafață, ci trebuie să pornim dela principiul aprioric că Dumnezeu atotputernicul ne-a creiat și astfel avem obligațiuni față de dânsul. Unde ne duce aceasta? Aceasta duce la afirmarea legii morale fundamentale în creștinism, la iubire.

* * *

Pretutindeni auzim astăzi iubire, fraternitate, solidaritate, cuvinte pe buzele tuturor. Toți suntem deprinși, cu aceste cuvinte, dar în antichitate nu era așa! Câțiva filosofi se preocupau de iubirea de oameni în mod teoretic, dar nu în mod practic, iubirea era un lux, pe când în concepția creștină este o nevoie hotărâtoare. Recomand să se citească cap. 13 din epistola I către Corinteni a sfântului apostol Pavel, unde se arată că iubirea este mai presus de orice, este deasupra credinței și speranței, este baza întregii armonii sociale. Dacă vorbesc în limbile oamenilor și ale îngerilor iar iubire nu am, m'am făcut aramă sunătoare și chimval răsunător... și dacă am toată credința încât să mut munții, dar iubire nu am, nimic nu sunt, etc. Recomand acest capitol căci este imnul sublim al iubirii de oameni. Dacă s'ar putea face o comparație, în toată literatura universală nu s'ar găsi un alt imn mai înălțător decât acest imn. Ni se spune că toate limbile omenești și îngerești de le-ași vorbi și iubire nu ași avea, m'am făcut ca o aramă sunătoare sau ca un țambal răsunător. Și de-ași avea darul de a profeti și a ști toate misterele și toate cunoștințele de ași avea și de-ași avea toată credința încât să mut munții și iubire nu ași avea, nimic nu sunt. De ași împărți toată avuția mea săracilor și de-ași da corpul meu să-l ardă, iar iubire nu ași avea, de nici un folos nu-mi este. Iubirea îndelung rabdă și este binefăcătoare, iubirea nu pizmuește, iubirea nu se mândrește, nu se îngâmfează. Iubirea nu se poartă cu necuviință, nu se întărită, nu caută răul, nu se bucură de nedrept, ci caută adevărul. Toate le suferă, toate le crede, toate le speră, toate le rabdă. Căci mai mare dintre toate este *iubirea*.

Intr'adevăr iubirea este fundamentul legii morale creștine. Acesta era principiul nou, pe care îl aducea creștinismul și care a fost interpretat în cele aproape 2000 ani, în diferite feluri, principiu care trebuie să-l cunoaștem și să-l concretizăm cât mai pe deplin. Iubirea nu este suficient să fie manifestată numai în vorbă, ci trebuie realizată în faptă. Societatea creștină este chemată, mai ales în epoca contemporană, să facă dovada aceasta, când după războiul mondial, auzim în celelalte continente, frați de ai noștri, chinezi, japonezi, indieni, mohamedani, ridicând proteste contra creștinilor, contra misionarilor creștini în deosebi zicând: la ce bune aduceți evanghelia aceasta a iubirii de oameni, când voi acasă vă bateți între voi în lupte de clase sociale, iar în afară în lupte de națiuni și când faceți războiul, pe care îl faceți, vorba voastră nu este decât o vorbă pentru anumite manifestări, care nu corespunde întru nimic cu idealul pe care îl preconizați.

Iubirea creștină trebuie realizată și trebuie realizată după sistemul acela, pe care îl doriăm noi acei dela „Solidaritatea“, în cooperăție.

* * *

Cooperăția, care încă nu este definită, dar care ca sistem economic reprezintă enorm de mult, este sistemul prin care toți oamenii la un loc pot să lucreze în acea convingere că fiecareia i-s'a dat de Dumnezeu ceva ce nu i-a dat semenului său și ceea ce i-s'a dat semenului nu s'a dat alt cuiva. În acest sens nu este nevoie de invidie, de ură în contra fratelui, de lupte de clase, ci cu toți împreună suntem datori astfel să lucrăm, fiindcă astfel se face adunarea tuturor bunurilor și progresul este cât mai asigurat. Nu este loc de invidie, fiindcă fiecareia Dumnezeu i-a dat câte un dar, unuia două, altuia trei, etc. Noi suntem datori însă ca ceea ce ni s'a dat nouă să păstrăm, progresăm, întocmai ca în parabola talanților și acest progres nu se face decât prin solidaritatea creștină. Cooperăția după sistemul creștinismului social este mai întâi legătura de suflete, aceasta trebuie spusă cât mai tare onorațiilor domni cooperatori ai timpurilor noastre, care fac din cooperăție mai mult o chestiune de dividend decât o chestie de raport dela suflet la suflet, uitând

68337

că cooperația, începând chiar dela pionerii aceia care au înființat instituția în Engiltera, la Rochdale, totdeauna a fost a trebuit să fie o societate de suflete, o unire de suflete. După aceea i s'a dat acestui fenomen economic denumirea de industrie cooperativă. Încă odată probă eclatantă a ceea ce afirm că fenomenul economic este în funcțiune de forța spirituală.

Aceasta duce la un alt principiu, la solidaritatea socială.

* * *

Solidarismul a fost pus în valoare de Leon Bourgeois. Meritul lui este de a fi scris asupra solidarismului în diferite direcțiuni cum este solidarismul economic, social, religios, etc. Dar solidaritatea este prin esență religioasă, pentru că în definitiv, după concepția pe care am amintit-o, paternitatea divină și filiația umană nu pot fi concepute decât în solidaritatea socială. Solidaritatea socială este o altă formă a iubirii și a cooperării noastre a tuturor în contra luptei ce se duce între clasele sociale și în acelaș timp afirmația creștină categorică, blamând și condamnând sistemele sociale, care susțin că în lupta de clase sau de națiuni se poate realiza progresul social. Nu negăm că în momentul de față există lupta socială. Există această luptă socială dintr'o neînțelegere și dintr'un fals aranjament al alcătuirii sociale, dar această luptă trebuie să fie sfârșită, pentru ca să ajungem la armonizarea claselor sociale, care este un ideal și care se va realiza în măsura în care Biserica având pe drapelul ei însemnat solidaritatea socială, acest drapel nu-l va ține acasă închis, ci cu el sus va porni în stradă spre realizare. Aceasta va duce mai departe la afirmația etică sau cum spune prietenul meu Șerban Ionescu la afirmarea universalismului etic, la afirmarea categorică că legea morală este obligatorie pentru individ și pentru societate. Mai ales în societățile oarecum inferioare, unde morala nu este bine definită. În societățile inferioare, este dureros când auzim de diferența, ce se face între morala individuală și morala socială. Profesori distinși îmi vorbeau de două morale, și noi astăzi știm de morala ușilor închise și morala în fața poporului!

În acest moment este nevoie însă a se afirma tot mai mult importanța universalismului etic, fiindcă în măsura în

care popoarele se bazează pe morală. În acea măsură ele înaintează, pentru că progresul societății nu constă în lucrurile pe care le afirmă, ci în cele pe care le aplică. Această aplicare nu se poate face decât printr'o forță morală. Indiferent de câte legi o vota Parlamentul, nu în șese luni ci într'un an întreg, acest stoc de legi nu folosește la nimic, legile nu au nici o valoare decât în aplicațiunea lor. Quis proficit in legibus et deficit in moribus, plus deficit quam proficit. Dar, aplicațiunea lor este în funcțiune de fondul sufletească, pe care îl avem toți. Sistemul social, pe care îl preconizăm, se întărește din nou în această afirmație, când spunem că *morală* trebuie să fie la baza tuturor alcătuirilor sociale.

* * *

Încă un punct în doctrina creștină este pacea mondială. Suntem pe deplin edificați că progresul social nu poate să se realizeze decât în timp de pace. Războiul este un rău social, este un moment de pierdere; niciodată războiul nu a adus câștiguri în societate; în pace numai este progresul. Epoca lui Pericles și epoca lui Augustus au fost epoci de pace. Visul nostru al tuturor este vis de pace. O știm noi mai ales foștii luptători. Acest vis se va realiza *în măsura în care ne vom convinge de spiritul creștin*. Nu poate fi vorba de pace decât numai având clară ideia creștină. Din acest punct de vedere, Societatea Națiunilor, societate care trebuie socotită din partea tuturor ca cea dintâi înjghebare serioasă făcută pentru realizarea păcii, nu va ajunge la reușită deplină, dacă nu va asocia la acțiunea ei acțiunea tuturor Biseriilor. Greșala ei că a fost prea materialistă în concepțiune. Chestiunea păcii mondiale, pentru care noi oftăm, oarecum oboșiți de războiul mondial, este o chestiune de ordin moral înainte de a fi o problemă economică și o problemă socială. Se vorbește de Statele Unite ale Europei, expresia curentă, această unire nu va avea loc, nu se va realiza pe bază de interese economice și nu se va realiza, dacă noi ne vom limita la nevoile politice, care la rândul lor sunt conduse de simțiminte, unele nobile și superioare, dar, altele foarte egoiste și de ordin inferior, ci numai dacă ne vom fi conformat forței morale, forței religioase.

Iată de ce mișcarea păcii este în funcțiune de idealismul creștin și iată de ce Liga Națiunilor dacă vrea să reușească trebuie să adune reprezentanți de ai diferitelor biserici, cari să fie ca un fel de sfetnici pentru a lămuri direcțiunea în care să fie dusă propaganda pentru pace. Și iată de ce Asociația mondială pentru înfrățirea popoarelor prin biserică alături de Societatea Națiunilor lucrează cu mai mult folos pentru pace, decât toate întrunirile politice și toate asociațiunile economice. Ca să realizezi pacea trebuie să o pregătești. Această pregătire e foarte greu de făcut, fiindcă lipsește forța morală de coeziune între popoare. Dacă ar fi o altă lume, cu alte norme morale, în fața dictonului: *Si vis pacem para bellum*, am întrebuița *Si vis pacem para pacem*. Dar lumea-i cum este!

* * *

Toate acestea sunt principii pe care creștinismul social le afirmă și care se bazează pe Evanghelia lui Iisus Christos, acea evanghelie pe care noi suntem datori s'o propovăduim. Invățătorul Iisus Christos ne-a ordonat nouă: mergând învățați toate neamurile botezându-le în numele Tatălui, fiului și sfântului Duh. Matei, cap. XVIII, 19-20. Fiecare creștin este un misionar, trebuie să fie un misionar al evangheliei iubirii, pe care o preconizăm ca *legea fundamentală a existenței umane* și care evanghelie a iubirii se cuprinde în învățătura Mântuitorului, în predica de pe munte, în cele trei cap. din Matei, cap. V, VI, VII.

În momentele de liniște luați și citiți aceste capitole și veți vedea câtă înțelepciune se desprinde de acolo. Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui și toate celelalte se vor adăuga vouă. Este sensul învățaturii Mântuitorului Iisus Christos și în acest sens fiind învățătura Lui, se pune întrebarea: *Urmăm noi pe Iisus Christos?* Nu cumva noi am uitat ce a spus el aceluși cineva care s'a apropiat de Dânsul: vino după mine și lasă morții să-și îngroape morții. Nu cumva noi suntem prea mult preocupați de interesele de toate zilele și nu ducem cu noi tot entuziasmul și toată înțelegerea învățaturii sale? Nu dau răspunsul, îl dă fiecare. Intrucât mă privește, sunt dator să fac afirmația că creștinismul fiind o religie nu este o teorie. Prea mult le place

unora de a face teorie asupra creștinismului. Doamne, suntem atât de filosofi asupra conceptului creștinismului, dar câți dintre noi aplicăm creștinismul? Totdeauna a fost un pericol mare de a trata problemele religioase prea academic, totdeauna a fost un pericol ca religia să nu ia contact cu realitatea, — esoteria religioasă a preoților egipteni n'a pierit, ea continuă să existe și astăzi. Și totuși cât de neînțeleș pare creștinismul, care înainte de toate este viață.

IV.

Din acest punct de vedere se pune o altă problemă: cum aplicăm noi aceste învățături, pe care le știm, aceste principii de care am vorbit?

După război, în țările europene, a început un interes viu pentru problema religioasă și în deosebi pentru viața creștină. Am avut diferite conferințe de creștinism practic, în 1924 conferința dela Birmingham (C.O.P.E.C.) care s'a preocupat de diferite probleme sociale și economice și am avut în 1925 la Stokholm conferința creștinismului practic, unde au fost ca reprezentanți I. P. S. S. mitropolitul Nicolae Bălan al Transilvaniei, I. P. S. S. Nectarie al Bucovinei, P. S. S. Vartolomei al Râmnicului Noului Severin și la care am avut și eu onoarea de a participa; conferința, la care s'a discutat o serie întregă de probleme cum s'ar putea să se aplice mai bine ideea creștină. Care este rolul bisericii în raport cu problemele sociale? Care este situația bisericii față de problemele economice, industriale, comerciale? După aceia rolul bisericii în relațiunile internaționale, Biserica și educațiunea popoarelor, etc.

În 1937 la Oxford am avut o conferință despre stat, comunitate și Biserică.

O serie întregă de probleme, care se pun și față de care Biserica nu trebuie să fie inactivă. O serie de mișcări internaționale creștine caută să afirme tot mai mult idealul creștin. Idealul creștin în acel sens de a nu se căuta să se facă din biserică o putere temporară, ci să se facă din ea o putere spirituală, întâia stătătoare în conducerea opiniei publice mondiale. Biserica trebuie să aibe un ideal, pe care îl

preconizează, un ideal etern, ideal, care este în mod permanent acelaș față de toate celelalte fluctuațiuni ale sistemelor sociale, biserica trebuie prin amvonul ei să fie în mod permanent la ordinea zilei ca să atragă atenția omenirii tot mai sus către ideal. Excelsior. Nu numai predica amvonului, dar acțiunea socială a bisericii trebuie să-și afle autoritatea dincolo de luptele confesionale. Pe platformă comună pentru anumite probleme sociale creștinismul să se afirme integral în contra comunismului ateu, în contra materialismului neopăgân.

În acest sens, mișcări mari s'au făcut și se fac. Avem astăzi la Geneva chiar un „Institut internațional de creștinism social“, unde, în diferite secțiuni de informațiuni, de cercetarea diferitelor probleme sociale, se discută și se dau diferite soluțiuni asupra acestor probleme sociale și se caută a se îndrepta omenirea cât mai mult către idealul religios, încă odată în sensul tradiției adevărate a religiei, căci religia este factorul primordial al progresului social. Dacă este adevărat ceea ce spune profesorul Marshall, un mare economist al secolului al XIX-lea, că cea mai mare influență asupra formării caracterului omului după religie o are sistemul economic, în care oamenii trăiesc, atunci este o datorie din partea Bisericii de a nu fi indiferentă la sistemele economice, care se preconizează și de a lucra pentru o anumită alcătuire socială, de a fi activă la alcătuirea sistemelor economice și politice. Legile economice, care pot fi tot atâtea iluzii, toate sunt în funcțiune de voința pe care noi o depunem.

Voința noastră trebuie îndreptată spre binele comun al societății, al națiunii, cu tot sacrificiul chiar. Căci nimic nu rămâne după noi decât fapta, pe care o îndeplinim pentru înălțarea societății înconjurătoare, a neamului nostru.

A lucra în serviciul social și a tinde către sfințenie, care este idealul vieții religioase, este reforma cea mai mare, în fața cărei reforme nici o altă reformă nu poate să dureze. Toate sistemele sociale nu pot să stea în fața sistemelor preconizate de evanghelie. Orare et laborare. Dacă punem problema pe teren politic, doar suntem preocupați de politică foarte mult, este în sângele nostru, — politica este știința conducerii sociale, ea este arta de a alcătui diferite sisteme pentru procurarea fericirii în societate, și desigur că politica în acest sens nu poate să-și ajungă scopul ei, dacă nu este canalizată de un ideal social, — atunci înțelegem și mai

mult necesitatea precizării idealului social în sensul evangheliei.

* * *

În spiritul evangheliei, liberalismul sau socialismul, liberalismul în sensul afirmării libertății și personalității omenești, socialismul în sensul afirmării egalității sociale, naționalismul sau național-socialismul se împacă, deși sunt antinomii sociale, în idealul, pe care evanghelia ni-l dă, în idealul solidarității sociale și al fraternității. Prin aceasta se înțelege pe deplin importanța, pe care o are Biserica, precum și dreptul ei de a afirma în plin secolul al XX-lea, că mântuirea societății înconjurătoare nu poate să fie decât în creștinism: în creștinism în direcția politică, în creștinism în direcția social-economică, în creștinism în direcția tuturor acțiunilor de asistență materială, de moralizarea vieții publice și îndrăznesc să afirm de formarea culturii poporului, culturii naționale. Chiar cultura, această cultură, de care vorbim atât de mult, care este încă neprecizată și nelămurită. În prima analiză cultura se identifică cu supramoralul, pe care îl avem din generația trecută și pe care suntem obligați să-l dăm generațiilor următoare. Ea este în funcțiune de obiectiv, pe care îl urmărim. Cine poate afirma că în societatea contemporană obiectivul cultural este încă prins și deștelenit, cine poate afirma că noi încă suntem în clar asupra scopului ce trebuie să urmărim în lămurirea idealurilor culturale? Dacă Idealul este elanul fatal al societății, este de o importanță capitală să știm acest obiectiv. Ca și în lupta armată, în război, unde soldatul nu învinge decât când știe obiectivul său, așa și în lupta culturală învingător nu poți să fii decât când obiectivul este precizat. Ori am îndrăzni enorm de mult să afirmăm că noi suntem lămurii asupra acestui obiectiv cultural.

Numai un singur lucru, când ne punem sub egida idealului creștin, atunci ne-am pus sub făgașul obiectiv și atunci avem siguranța că suntem sub influența *revelației divine*, pentru că creștinismul dincolo de a da o soluție socială și politică este revelația divină a adevărului revelat și prin aceasta ne dă siguranța că ceea ce învățăm este pe deplin adevărat. Astfel tu om ai încredere în tine, devii o energie creatoare, o forță puternică și în pofida tuturor valurilor,

care se pun împotriva ta, tu devii forța creatoare așa cum trebuie să fii. Pe când dacă nu ești condus de acest elan supranatural, de acest elan al credinței că ești un comandant al unui bun suprem, care ți se dă ție, cazi în blestem, în întregul pesimism al secolului al XX-lea, în care se confundă toți aceia care nu cred în Dumnezeu.

Să reluăm problema în sensul acesta și să facem o comparație cu țările Anglo-Saxone, care au înțeles mai bine ce importanță are puterea religioasă în societate, în ce măsură se ridică elanul, când religia este un factor hotărâtor. Să ne amintim de ceea ce s'a făcut prin Federația internațională a studenților creștini și prin spiritul misionar contemporan, în care tineretul a fost adunat cu sutele de mii, ca să fie angajat în armata mântuirii prin Iisus Christos și să comparăm aceasta cu ceea ce se face în alte părți și vom vedea imediat unde este tăria unei națiuni și în ce direcțiune trebuie să ne îndreptăm și noi.

* * *

Concluzia: Și acum încheind, noi Românii, care am trecut de perioada critică a anilor 1848 și 1918, — căci desigur epoca renașterii noastre naționale a fost o epocă încălțită oarecum, — trebuie să fim conștienți că suntem în perioada de consolidare națională. Pentru aceasta să ne reamintim de *fondul comun* al sufletului nostru, pe care îl găsim referitor la familie, la națiune și chiar la omenire; acest fond comun, ancestral ne obligă la anumite concepțiuni de naționalism și de democrație și solidaritate socială, dar ne obligă mai mult ca să legăm firul rupt al tradițiilor străbune. Dela epoca renașterii noastre s'a progresat enorm de mult din punct de vedere material, dar este o mare întrebare, dacă din punct de vedere moral am mers armonic cu progresul material? Și astăzi, încă în 1938 îți pui întrebarea dacă Eminescu n'a avut dreptate, atunci când critica progresul formal, care rupea firul tradiției noastre? Este momentul poate foarte important de a atrage atenția păturei conducătoare că dezvoltarea științifică trebuie legată cu întărirea morală a vieții noastre. Generația nouă în aceasta își va da obolul ei dacă va găsi soluția armonizării fondului credinții noastre strămoșești cu eforturile științei aplicative de astăzi.

Creștinismul social-român, plecat dela noi din țară, are o deviză de program. Ar fi să aduc aminte, că nu avem nevoie să imităm ceea ce este ori unde și că cea dintâi datorie a noastră este de a păstra credința strămoșilor noștri, — preoți cu crucea în frunte, căci oastea e creștină. În mod categoric cei care sunt vrăjmașii credinței sunt și vrăjmașii poporului, ai națiunii. Aceasta mai ales este adevărat în lupta ce se duce din punct de vedere social în momentul de față de către ateismul practic, și tehnic organizat, încuibat atât de tare în Rusia. Ateismul bolșevic al terorismului social este o concepție păgână, el reprezintă o concepție perimată, în contra căreia creștinismul a luptat cu succes timp de 2000 de ani și a o reedita înseamnă a ne întoarce cu 2000 de ani în urmă.

Asistăm astăzi la cea mai formidabilă persecuție religioasă, care a fost în istoria omenirii, — persecuțiile lui Decius și a lui Dioclețian în contra creștinilor primari nu au fost nimic în comparație cu persecuția ce este astăzi în Rusia în contra aceluia care cred în Iisus Christos.

Să ridicăm cât mai sus steagul credinței creștine.

În lumea contemporană prea mult este hotărâtoare puterea politică! De aceea politicul este singurul și cel dintâi factor după care apreciem lucrurile. Nu este bine să intervenim, nu este politicește bine să intervenim într'o țară oarecare pentru interesele noastre economice. Nu intervenim în Rusia de ex.: fiindcă tot ce se face acolo e politică internă și nu-i treaba noastră. Se uită însă că fenomenul social este un fenomen cu repercursiuni generale și că ceea ce lăsăm să ardă undeva se va aprinde acolo unde nu ne așteptăm. De aceasta auzim mereu vorbindu-se, dar pe noi Românii ne interesează în deosebi, fiindcă suntem la marginea acestui păgânism bolșevic. Eu nu sunt unul din acei alarmiști, care afirmă că suntem în pericol permanent, dar trebuie să aducem aminte fraților din Europa că pericolul este tot atât de mare pentru noi cât și pentru dumnealor și dacă noi putem să punem în linie de bătaie câteva sute de mii de soldați în fața războiului ce va începe, datoria lor este să nu lase ca această jertfă să fie inutilă.

Aci este un rost al solidarității internaționale obligatorii pentru Europa, dacă se vrea să se salveze civilizația creștină a Europei. Se știe că această civilizație nu se poate apăra numai cu un zid al României sau al Poloniei, ci cu

al puterilor unite, toate națiunile să ia parte la luptă. Și dacă astăzi România este amenințată, mâine Franța, Italia, poimâne Anglia vor fi în mai mare alarmare. Prin aceasta vreau să afirm că problema social-politică ridicată de către bolșevismul rus este o problemă europeană.

Creștinismul social, fără să se identifice cu anumite partide politice, a început să se afirme mai în toate țările, în Germania este partidul național-creștin, în Italia partidul fascist, în Belgia partidul catolic, în Anglia mișcarea social creștină. În România diferitele mișcări sociale și naționale ale creștinismului vor lupta pentru promovarea idealului moral creștin, pretinzând o concentrare a tuturor forțelor economice, ca pe baza fondului, de care am amintit, al credinței strămoșești și al interesului suprem al Patriei și pe bază de libertate personală și de respect al proprietății, cu toții să asigurăm armonia socială și consolidarea țării noastre sub conducerea glorioasă a M. S. Regelui.

În cele din urmă să nu uităm că generația de astăzi are și ea un rol de îndeplinit și că acest rol este consolidarea sufletească, afirmarea unei discipline morale pentru asigurarea apărării naționale, întărirea țării printr'un front comun de naționalism constructiv pe bază de ideal evanghelic.

